

1. Психологія та педагогіка

ТЕОРІЇ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ЗАРУБІЖНІЙ ПРАКТИЦІ

Білецька І. О.

доктор педагогічних наук,

професор кафедри теорії та практики іноземних мов

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

м. Умань, Україна

Сьогодні практика викладання іноземних мов базується на кількох десятках різних теорій, кожна з яких претендує на високу результативність. Однак до оптимального варіанту розв'язання цієї проблеми педагоги ще не дійшли, свідченням чого є багаточисленні праці вітчизняних (П. Бега, Л. Биркун, О. Першукової, В. Раушенбаха, Е. Фехнера, Л. Хоменко, Б. Шубасевич та ін.) і зарубіжних (М. Берліц, Н. Брукс, Ст. Крашен, Л. Кремін, Р. Ладо, У. Ріверз, Ч. Фріз та ін.) дослідників минулого та сучасності.

З огляду на недостатність лінгвістичних теорій у визначенні теоретичної бази певних підходів до навчання мови, в зарубіжній педагогіці акцент роблять на теоріях вивчення мови, які дають можливість відповісти на запитання про психолінгвістичні та когнітивні процеси, що беруть участь у вивченні мови, та про умови активізації її вивчення.

У 50–60-х роках ХХ століття навчання іноземних мов перебувало під впливом тенетів біхевіоризму. Біхевіористична теорія зосереджується на пізнавальних процесах нижчого порядку, коли мотиви утримуються під контролем завдяки створенню певних умов. Навчальний план, за цією концепцією, створюється крок за кроком, охоплюючи невеликі розділи навчального матеріалу, а результати їх засвоєння можна одразу ж зафіксувати. [4, с. 51]. Вважається, що особливості першої мови впливають на вивчення

другої мови: учні “переносять” звуки, структуру і вживання з однієї мови в іншу. Основна мета біхевіористичного навчання полягає в тому, щоб формувати нові правильні лінгвістичні вміння через інтенсивну практику, мінімізуючи помилки інтерференції у цьому процесі.

На початку 80-х років ХХ століття біхевіористичну модель у навчанні іноземних мов поступово витісняє когнітивна теорія. Напрям когнітивізму висвітлений у розробках американського вченого Н. Хомські (N. Chomsky). Згідно з його поглядами, мовлення – це не форма поведінки, а складна, базована на правилах, система. Вивчення цієї системи сприяє засвоєнню мови. Дослідник вважав, що в процесі вивчення мови дитина поступово набуває компетентності, яка і дає змогу дітям ставати творчими користувачами мови. Особливо важливим в теорії Н. Хомські є доведення того, що оволодіння мовою є не лише процесом набуття мовленнєвих умінь, а й процесом опанування граматичними та іншими структурними елементами мови [5, с. 31–33].

Учень у когнітивній моделі є не пасивним, а активним учасником у процесі засвоєння і застосування знань, він діє конструктивно, відтворює всі навчальні ситуації. Теоретики когнітивного підходу вважають, що “завершена теорія пізнання людини повинна включати аналіз планів чи стратегій, котрі учень застосовує в процесі мислення, запам’ятовування і застосування мови”. Також вони підкреслюють, що “мистецтво викладання починається з діагностики пізнавальних і чуттєвих процесів та здібностей учнів, виходячи з чого вчитель використовує різні підходи до різних учнів у різних ситуаціях з метою активного впливу на їхній розумовий розвиток” [7, с. 14].

У цій теорії центральну роль відіграє аналіз помилок, які виникають тоді, коли учні роблять хибні висновки про природу іноземної мови: впевненість, що якась модель є загальною, коли, фактично, існують винятки. Аналіз помилок сприяє отриманню даних про природу навчального процесу, оскільки учень, зрештою, має уявлення про систему іноземної мови.

Тривалий час когнітивна теорія до вивчення іноземної мови була панівною, а аналізу помилок приділяли багато уваги. Проте з’ясувалося, що

такий аналіз є досить складною справою і включає ще й інші фактори, крім пізнавальних.

Теорія пізнавального коду, що виникла в надрах когнітивізму, наголошує на засвоєнні мови за допомогою розумових процесів, використання різних стилів і стратегій навчально-пізнавальної діяльності. Як з'ясували дослідники, когнітивні стилі породжують певні стратегії навчання. Дж. Рубін (J. Rubin) і Г. Стерн (H. Stern), які вивчали ці стратегії в контексті засвоєння іноземних мов, виділили 7 характеристик, необхідних для успішного оволодіння іноземною мовою: бажання догадуватися і точність догадок; сильна мотивація до спілкування; розкутість; увага до мовної форми; пошук партнерів по спілкуванню; самоконтроль мовлення; увага до змісту.

Альтернативою згаданим теоріям до навчання іноземних мов виступає герменевтична теорія. Аналізуючи її особливості, польський дослідник А. Гофрон дійшов висновку, що, згідно з цим підходом, “дійсність створюється в діалозі, який веде ... людська спільнота, це творення є водночас і розумінням дійсності...” [1, с. 104]. При цьому наголошується на креативному значенні мови, оскільки надзвичайно важливим є конкретизований зв'язок між лексичним складом і морфологічними категоріями певної мови; мовою як етнічним явищем і колективним, культурним баченням світу, характерним для користувачів цієї мови.

Наступною можна виділити універсалістську теорію, прихильники якої вивчають широкий спектр мов з метою з'ясування, чим вони відрізняються і що спричиняє ці відмінності. Науковці, які працюють на теренах цієї теорії, стверджують, що існує вроджена схильність до вивчення мови (природні навички), а певні умови сприяють її розвитку (виховання). Різні види діяльності і навчальні матеріали необхідно презентувати в значущій, релевантній та цікавій манері, щоб забезпечити послідовне вивчення мови.

Ще одна, нативістська теорія, наголошує на тому, що вивчення мови є біологічно визначеним. Кожна людина народжується з вродженими здібностями до вивчення мови. Відповідно до цього погляду, оточуюче

середовище лише сприяє розвитку цих здібностей, а вони визначають, що саме вивчає дитина. Багато мовних навичок у дітей формується ще до початку навчання у школі, таким чином доводячи правильність цього погляду. Нативісти також зазначають, що учні самі активно виробляють граматичні правила, якщо вони постійно слухають мову і намагаються сформулювати моделі мовлення.

Іншою теорією є теорія соціальної інтеракції, яка полягає у припущенні, що людська мова з'явилася у результаті взаємодії між людьми, виконуючи соціальну функцію. Прихильники цієї ідеї далі стверджують, що оточуюче середовище відіграє ключову роль, а дорослі створюють сприятливе лінгвістичне оточення для дітей. Учні, які вивчають мову, потребують постійного її вправлення для розвитку необхідної компетенції [6].

Ідея про істотний вплив почуттів на ефективність навчання взагалі, і засвоєння іноземної мови зокрема, набула розвитку у рамках гуманістичної психології, засновником якої вважається американський психолог К. Роджерс (C. Rogers). Його гуманістична концепція знайшла розвиток у працях Ч. Каррена (Ch. Curren) і багатьох інших дослідників, які серед важливих для вивчення іноземних мов характеристик особистості називають мотивацію, рівень тривожності, рівень самооцінки, схильність до ризику, екстравертованість [2].

Психологічні дослідження емоційної сфери особистості вплинули на методику навчання іноземних мов і призвели до створення комунікативного підходу. Вважається, що цей підхід виник у результаті незадоволення педагогів та лінгвістів аудіолінгвальним та граматико-перекладним методами навчання іноземних мов. Особливого розвитку комунікативний підхід набув у 70-х роках ХХ століття, коли використання автентичної мови і залучення учнів до реальної комунікації у класній кімнаті стали досить популярними. У подальші роки такий підхід адаптовувався для різних рівнів навчання іноземної мови.

У наш час ще немає єдиної зарубіжної теорії, яка б враховувала різні підходи до вивчення іноземної мови і пояснювала, чому деякі учні мають у

цьому досягнення, коли інші не досягають успіху. Варто також зазначити, що традиційні теорії навчання мови сфокусовані здебільшого або на процесі вивчення мови, або на умовах активізації її вивчення, іноді вони враховують обидва виміри. Теорії, спрямовані на процес оволодіння мовою, спираються на формування навичок. Ті, які спрямовані на вироблення умов успішного учіння, підкреслюють значущість природи особистісного та фізичного контексту, за якого відбувається вивчення мови.

Література:

1. Гофрон А. Культурно-епістемологічні положення освітніх концепцій у вибраних країнах Європи: монографія. Київ: Вища школа, 2003. 152 с.
2. Комарова І. І., Калініченко А. І. Концепції навчання іноземних мов в англійськомовних країнах. URL: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/nzvdpu/pp/2007_18/text%20rozdil%205/konceptcii%20navchannya.pdf
3. Кузнєцова О. Ю. Розвиток мовної освіти у середніх і вищих навчальних закладах Великої Британії другої половини ХХ ст.: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.01. Харків, 2002. 494 с.
4. Пасинкова І. В. Система підготовки бакалаврів гуманітарних наук з іноземної мови в університетах США: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. К., 2005. 193 с.
5. Chomsky N. Review of verbal behaviour *Readings in the Psychology of Language*. N.J.: Prentice Hall, 1967. P. 142–171.
6. Garza E. A. How do learners acquire a second language. URL: www.scribd.com/doc/14414030/2/
7. Saettler P. The evolution of American educational technology. Englewood-Colorado: Libraries Unlimited, Inc., 1990. 570 p.